

EESTI TÖÖTURU ETNILIST EBAVÕRDSUST KUJUNDAVAD HOIAKUD JA VÄÄRTUSED ERI RAHVUSRÜHMADE SUBJEKTIPOSITSIOONIDE KONTEKSTIS

KRISTO KRUMM¹

1. SISSEJUHATUS

Sotsiaalne tõrjutus ja ebavõrdne kohtlemine on nähtused, mis iseloomustavad nii erinevates ühiskonnakihtides elavate inimeste ebavõrdsust kui ka ebavõrdsust, mis on seotud inimeste rahvusliku ja usulise kuuluvusega, samuti rassi, soo, vanuse, hariduse ja majandusliku heaoluga (Lindemann 2009: 2, Ridgeway 2014: 2). Nähtuseid iseloomustab eelkõige tõrjutus ühiskondlikus elus, töökohal, koolis, aga ka elukoha valikul, ebavõrdses ligipääsus haridusele, kultuurile jm ühiskonnaelu avalikele teenustele ning võimalustele (Ridgeway 2014:1).

Neist ebavõrdsus töökohal on üks olulistest nähtuse tagajärgedest, mida peetakse tihtipeale kõige loomulikumaks, sest on ju selge, et kui inimesel on puudulik või madalam haridus, siis ongi tal väiksemad võimalused töökohavalikul ning tööalases karjääris. Samas ei panda ühiskonnas tihti tähele, et selle probleemi taha peidetakse ka tegelik diskrimineerimine ja tõrjumine, mis on just tingitud muudest, juba eespool loetletud aspektidest nagu rahvuslik, usuline, sooline ja rassiline taust (Lindemann 2009: 2).

Eesti taasiseseisvumisega 1990. aastate alguses aset leidnud sotsiaalkultuurilised ja rahvuslikud muutused on tänaseks tekitanud olukorra, kus Eestis eksisteerivad kõrvuti kaks etniliselt ja kultuuriliselt üksteisest lahus elavat rahvusgrupp, eestlased ja venekeelne elanikkond. Kusjuures teise rahvusgruppi liigituvad mitte ainult etnilised venelased, vaid Eestis ollakse harjunud sinna paigutama ka ukrainlased, valgevenelased jt rahvusrühmad, kelle emakeeleks on vene keel või kes kasutavad seda igapäevaelus suhtlemiseks. Kuna artikli aluseks olevas uuringus oli selgelt eristatav rahvuslik aspekt, eristab autor siinses artiklis edaspidi kahte rahvusgrupp: eestlased ja venelased, v.a juhul, kui viiteallikates on kasutatud mõisteid nagu 'venekeelne elanikkond' vms.

¹ Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste instituut, lektor, kontakt: kristo.krumm@tlu.ee

Nende kahe rühvusrupi koosseksiteerimist saab vaadelda igapäevaelukondlikus ja ühiskonnaelus kaasalõõmise kontekstis üsna erinevalt. 2017. aastal läbi viidud Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu (Saar, Helemäe 2017) tulemustele tuginedes võib väita, et ühelt poolt on tagatud kõikidele rühvusrühvidele võrdsed võimalused ja tingimused ning igapäevaelus ei ole märgata erinevusi kahe suure rühvusrupi sotsiaalses staatuses. Kuid kui vaadata venekeelse elanikkonna võimalusi tööturul, sotsiaalses sfääris ja võimaluses kaasa rääkida riigi arengus, on näha tuntavaid erisusi (samas).

Eestlastel on võrreldes teistest rühvustest elanikega parem positsioon Eesti tööturul. Teistest rühvustest elanikel on madalam tööhõive määr, kõrgem töötuse määr ja nad hindavad oma turvalisuse tööturul väiksemaks. Teistest rühvustest hõivatute sissetulek ja töötasu on mõnevõrra väiksemad kui eestlastel, sealhulgas on teistest rühvustest inimeste seas suuremal määral neid, kes tunnetavad töötasustamisel ebaõiglast kohtlemist. Samuti on venekeelsete inimeste tööelukvaliteedi hinnangud oskuste ja kontrolli ning võimaluste osas halvemad kui eestikeelsetel hõivatutel. Teistest rühvustest elanikud on kogenud ebavõrdset kohtlemist sagedamini ning ka oma hinnangutes peavad nad päritolu oluliseks teguriks, mis mõjutab nende tööväljavaateid (Kaldur, Vetik jt 2017: 50). Osutub, et Eesti teistest rühvustest elanike seas on rohkem neid, kelle hinnangul venekeelsete inimeste ebavõrdsus tööturul tuleneb riigi poliitikast ja kelle hinnangul riik peaks rakendama meetmeid ebavõrdsuse lahendamiseks (samas).

2015. aasta Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu andmed on näidanud, et 56% eestivenelastest ja 49% eestlastest suhtlevad teisest rühvusest inimestega just tööl või koolis, hoopis vähem aga vaba aja veetmisel, vastavalt 36% ja 23% (Kruusvall 2015:65–66). On leitud, et oluline tegur, mis tööturu rühvusliku segregatsiooni puhul ühiskonna lõimumist takistab, on sellest tulenev tajutud ebavõrdsus. Ehk teisisõnu, tööturul kujunev rühvuslik ebavõrdsus õõnestab ühiskonna sidusust niivõrd, kuivõrd ebasoodsamas olukorras olivad tajuvad seda ebaõiglasena. Eestis peab monitooringu andmetel vaid kolmandik teiste rühvuste esindajatest hea töö saamise võimalusi erasektoris eestlastega võrdseks, kuid eestlastest hindab venekeelsete inimeste ja eestlaste hea töö saamise võimalusi võrdseks veidi üle poole (Saar ja Helemäe 2017).

ETU (töõjõu-uuring) 2011–2015 andmed näitavad, et eestivenelaste tööturu-väljavaated on oluliselt halvemad võrreldes eestlastega (Saar ja Helemäe 2017: 48). Hea eesti keele oskus ja Eesti kodakondsus peaksid võimaldama neil eestlastega võrdset konkureerida. Siiski osutuvad eestlastega võrreldes tagasihoidlikumaks nende võimalused jõuda kõrgele ametipositsioonile (s.t töötada juhi või tippspetsialistina) või kuuluda kõrgepalgaliste hulka. Sama analüüs näitab, et ka töötuks jäämise või üleharituse tajumisega seotud ohud osutuvad eestivenelastele suuremaks ohuks kõigi 25–59-aastaste eestivenelaste puhul (Saar ja Helemäe 2017).

Viimaste aastatel on erinevad autorid, nagu Raivo Vetik, Nikolai Kunitsõn jt, hakanud käsitlema sotsiaalse kihistumise ja ebavõrdsuse tajumise laiemat konteksti – millised on ebavõrdsuse sotsiaal-kultuurilised, narratiivsed ning sügavamad tajutavad põhjused? Antud käsitlust võib nimetada ka relatsiooniliseks – mõiste on sotsiaalsete suhete uurimisse toonud Pierre Bourdieu, kelle käsitluses ühiskonnas toimivaid nähtusi

saab tõlgendada erinevate subjektide omavaheliste suhete keeruka konstruktsioonina, nn väljana, kus eri osapoolte arvamused, eelistused ja laiemalt ühiskonna mõtestamine on seotud konkreetse subjekti ühiskondliku positsiooniga (Bourdieu 2003).

Artiklis lähtub autor oma uurimuses eelnimetatud (Vetik, Kunitsõn jt) autorite loodud probleemi laiemast kontekstist – kuidas mõtestada ning analüüsida etnilist stratifikatsiooni Eesti tööturul, tuginedes eri rahvuste hoiakutele, ajaloolis-narratiivsetele arusaamadele ning kuidas needsamad hoiakud kujundavad ja taasloovad ühiskonnas ebavõrdsust. Autor läheneb probleemile erinevate subjektide ja nende ühiskondlikust positsioonist tuleneva vastassuunalise paiknemise põhimõtte kaudu, tuginedes Pierre Bourdieu ja Max Weberi sotsiaalse ebavõrdsuse teoreetilistele seisukohtadele, tuues sisse sotsiaalse ebavõrdsuse tajumise mõõdetava aspekti. Oma olemuselt on siinne uurimus edasiarendus Nikolai Kunitsõni ja Freya Kiesewetteri 2018. aastal ilmunud artiklile „Relatsiooniline lähenemine Eesti tööturu analüüsil“. Nende analüüs baseerub samale uuringule, mida kasutab ka antud artikli autor, kuid kui Kunitsõn ja Kiesewetter kasutasid kvalitatiivset analüüsi, siis selle artikli autor püüdis leida kvantitatiivselt mõõdetavaid seoseid Eesti ühiskonnas tööturu ebavõrdsuse ja selle tajumise määra vahel. Lisaks on uuringus toodud lisamõõtmena vaatluse alla ka eestikeelse hariduse küsimus: millisena näevad respondendid eestikeelse koolihariduse mõju sotsiaalse stratifikatsiooni vähendamisele Eesti ühiskonnas.

Käesoleva artikli autor lähtus Nikolai Kunitsõni järeldustest, et erinevad subjektipositsioonid näevad lähtuvalt oma positsioonidest sotsiaalsel väljal Eesti tööturgu erinevalt ning seejuures nähakse erinevalt nii probleemidest, põhjuseid kui ka lahendusid. Kunitsõni uuringutulemustest selgus, et eestlastel on võrreldes eestivenelastega kõrgem positsioon, gruppidel on erinevad kontaktid ja võrgustikud ning selle teevad vastuvõetavaks ja loomulikuks mitmed arutelu- ja õigustusliinid. Nii on eestivenelaste positsioon tööturul mitte ainult statistiliselt, vaid ka diskursiivselt nõrgem (Kunitsõn, Kiesewetter 2018: 79).

Kunitsõni artiklis kasutatud relatsiooniline analüüsiraamistik oli tööturu diskursiivsete protsesside analüüsiks sobiv ja tulemuslik. Samuti andis see võimaluse tuua välja diskursiivsed mehhanismid, mis taastoodavad nii tööturul kui selle kaudu ka kogu ühiskonnas ebavõrdsust. Selline analüüsiraamistik toob välja nii diskursused, millega tööturu osapooled ebavõrdsust selgitavad, kui ka diskursiivsed mehhanismid, mis taastoodavad ebavõrdsust (samas: 80).

Käesoleva artikli autor tõdeb, et tööturg oma olemuselt on sarnane mistahes muule ühiskonnas leiduval väljapositsioonide ning toimijate vastastikust suhet konstrueerivale nähtusele. Tööturg ja selle rahvussuhteline kontekst võimaldab kasutada relatsioonilist lähenemist selgitamiseks, kuidas postuleerivad ning kinnistavad oma käitumist eri osapooled oma väljapositsioonidest lähtuvalt. Autor leiab, et oluline on leida sisulisi motiive ning hoiakuid kujundavaid faktoreid. Samuti on oluline teada saada, kas sellised mõttekonstruktsioonid on väljateooriale omaselt vastassuunalised ning iseennast taastootvad.

Uuring keskendub Eesti ühiskonnas kinnitust leidnud etnilise stratifikatsiooni relatsiooniliste põhjuste ja erinevate subjektide hoiakute analüüsile leidmaks vastuseid küsimustele, kas ja millisel määral eestlased ja venelased kui erineval positsioonil paiknevad subjektid nimetatud nähtust tajuvad. Uuringu empiiriline andmestik põhineb aastatel 2013–2017 läbi viidud uuringu DIMA (*Political and socio-psychological determinants of inclusive integration context, funded by the Norwegian Financial Mechanism EMP 138, 2013–2017*) andmetel. Arvestades asjaolu, et uuring viidi läbi 3 aastat enne artikli koostamist, võib oletada, et sotsiaalse ebavõrdsuse problemaatika võib praeguseks olla muutunud, seega käsitleb autor nimetatud uuringut kui uurimisraamistikku, mille taustal esitatakse autori seisukohad tulemuste analüüsil, interpreteerides neid sotsiaalse ebavõrdsuse teoreetiliste seisukohtade kontekstis.

Artikli eesmärgiks on analüüsida Eesti tööturu etnilise ebavõrdsuse olukorda, selle taastootmise ning ümberkujundamise mehhanisme erinevatele subjektipositsioonidele omaste hoiakute ja väärtuste mõtestamise kaudu. Analüüsi käigus otsitakse vastuseid küsimustele, kas ja millisel määral esineb Eestis erinevate rahvusrühmade (eestlaste ja venelaste) erinevat kohtlemist tööturul ja sellest tingitud sotsiaalset ebavõrdsust, lähtudes eestlaste ja venelaste erinevatest sotsiaalsetest positsioonidest ning staatusest Eesti ühiskonnas. Eesmärgist lähtuvalt püstitati järgmised uurimusküsimused:

1. Millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased eesti ja vene rahvusest inimeste erinevat sotsiaalset staatust ning olukorda tööturul Eestis?
2. Millisel määral on venelaste ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused seotud riigi rahvuspoliitikaga või on põhjuseks venelaste endi soovimatus integreeruda Eesti ühiskonda?
3. Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest inimesed venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul?
4. Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul?

Artikkel jaguneb seitsmeks alapeatükiks. Pärast sissejuhatust tuuakse välja sotsiaalse kihistumise olemus ja selle teoreetiline selgitus, samuti antakse ülevaade sotsiaalse ebavõrdsuse varasematest uuringutest Eestis. Kolmandas peatükis antakse ülevaade Max Weberi sotsiaalse ebavõrdsuse teooriast, neljas peatükk keskendub Pierre Bourdieu relatsioonilisele teorialle. Viies peatükk annab ülevaate uurimismetoodikast ja uurimisküsimustest ning kuues peatükk tutvustab empiirilise uuringu tulemusi. Seitsmendas peatükis võetakse kokku ja tõlgendatakse uurimistulemusi.

2. SOTSIAALSE KIHISTUMISE OLEMUS JA ETNILINE DISKRIMINEERIMINE EESTI TÖÖTURUL LÄBI VARASEMATE UURINGUTE

Sotsiaalne kihistumine on eksisteerinud kõikides ühiskondades läbi inimkonna ajaloo, küsimus uurijate seisukohalt seisneb selles, kui ulatuslik on nimetatud nähtus, millised tagajärjed see kaasa toob ning kas ja kuidas peaks mõjutama kihistumisprotsesse.

Esimese üksikasjaliku uurimuse sotsiaalse kihistumise kohta avaldasid 1929. aastal Robert ja Helen Lynd. Selle töö eesmärk oli rajada pikaajaline kihistumise uurimise traditsioon väikese kogukonna elu näitel Ameerika Ühendriikides (Guterbock 1980:1044–1045). Selle ja mitmete teiste uuringute abil püüti uurida ebavõrdsuse ulatust ja kodanikuühiskonna liikuvust, aga ka sotsiaalsete kihistuste tähendust asjaspepuutuvatele inimestele (samas).

Esimestena avaldasid sotsiaalse kihistumise teooria Kingsley Davis ja Wilbert Moore 1945. aastal, Kingsley Davis muutis seda mõnevõrra 1948. aastal. Seda on hakatud nimetama Davise ja Moore'i sotsiaalse kihistumise teooriaks (Davis, Moore 1945). Teooria oli konstrueeritud näitamaks, miks sotsiaalne kihistumine ja sisemine võrdsus on positiivselt funktsionaalne ja seetõttu vajalik kõigis, välja arvatud kõige lihtsamates inimühiskondades.

Sellele lisandus abstraktsemale ja üldisemale funktsionaalsusele põhinev teooria, mis kannab nime Talcott Parsons'i perspektiiv. Selle teooria keskmes on ühiskondlik kord üldisemalt ja sotsiaalsete ühiskonnakihtide funktsioon sotsiaalse korra üldiseks säilitamiseks (Parsons 1940).

Davise ja Moore'i teooria kirjeldas sotsiaalselt funktsionaalset vaadet kihistumisele, lähtudes keerukate sotsiaalsüsteemide vajaduste rahuldamisest, teiste sõnadega, vaatenurgast, mis peab ühiskonda millekski organismitaoliseks; teooria väitis, et sellel organismil on vajadused, mis tuleb tervena püsimiseks täita. Nende vajaduste hulgas on ka ühiskonna kõige olulisemad ametikohad või töökohad, kus töötavad kõige kvalifitseeritumad ja kompetentsemad inimesed (Davis, Moore 1945:243).

Talcott Parsons väitis oma esimeses sotsiaalset kihistumist käsitlevas artiklis 1940. aastal, et staatus või au on sotsiaalse kihistumise kõige olulisem mõõde. Inimesi hinnatakse ja järjestatakse teiste poolt vastavalt sellele, kui hästi nad vastavad ühiskonnas kehtivatele väärtustele, mis iganes need väärtused ka ei oleks. See tähendab, et igas ühiskonnas on alati olemas hierarhia ja staatuse seisund (Parsons 1940:841).

Rahvusliku mitmekesisuse suurenemine ja sisserändajate integreerimise olulised probleemid vastuvõtva riigi majanduses on pärvinud poliitikute ja sotsiaalteadlaste kasvavat tähelepanu viimase kahe aastakümne jooksul. Paljud uuringud ning mitmete erialade teadlased on keskendunud sissetulekute assimileerimise protsessile ja vastuvõtva riigi keeleoskuse rollile majandusliku integratsiooni edendamises ning samuti on tegeletud etnilise eluaseme segregatsiooni küsimusega (Saar, Helemäe 2017). Segregatsiooni ja tööturule integreerumise selget koosmõju on uuritud seni piisavalt, kuid endiselt on vähe teadmisi etnilise segregatsiooni ulatuse ja iseloomu kohta tööturul (Charles 2000:27).

Etniliseks diskrimineerimiseks või ka stratifikatsiooniks tööturul võib nimetada olukorda, kus tööturile sisenemisel eelistatakse teatud rahvust või siis vastupidi, rahvus või päritolu on takistuseks nt põlisrahvusega sarnastel tingimustel konkureerimiseks (Arce, Segura 2015, Semjonov, Cohen 1990).

Nii teoreetilised käsitlused kui ka riikide poliitikad lähtuvad eeldusest, et tööturg on oluline värv, mille kaudu sisserändajad sisenevad vastuvõtvasse ühiskonda (Lessard-Phillips jt 2012:167). Tööturile sisenemise edukus oleneb paljudest asjaoludest alates sisserändajate oskustest ja omadustest kuni vastuvõtva ühiskonna rändepoliitika, haridussüsteemi ja tööturu korralduse eripäradeni ning võrdseid tööturu võimalusi toetavate diskrimineerimisvastaste meetmeteni. Uuringute tulemused näitavad veenvalt, et uusasukate olukord tööturul on kohalike töötajate omast viletsam, aga väga palju oleneb nende saabumise asjaoludest, päritolumaast, haridustasemest ja muudest oskustest, sh keeleoskusest. (Crul, Schneider 2010:1)

Varasemad uuringud rahvusliku segregatsiooni kohta Eesti tööjooturul, erinevas vanuses, eri rahvustest isikute olukorrast ja ligipääsust tööturile on näidanud, et alates 1990. aastate algusest on lõhe eestlaste ning mitte-eestlaste vahel konkurentsivõimele kõrgemale palgale ja kõrgema staatusega ametikohtadele pidevalt suurenenud. Selle kajastuseks on jätkuvalt suurem töötuse määr mitte-eestlaste hulgas võrreldes eestlaste samade näitajatega. Eriti drastiline on olukord Ida-Virumaal, vanemaeliste ning vähemharitute hulgas. Mõnevõrra parem olukord on mitte-eestlastest noortel, kelle parem eesti keele oskuse tase ning suurem integreeritus ühiskonda, samuti tihedamad kontaktid eestlastest eakaaslastega suurendavad võimalusi võrdselt osalemaks Eesti ühiskonnas, sh tööturul (Statistikaamet, Saar ja Helemäe 2015, Plaan 2013, Saar ja Helemäe 2017). Peamiste põhjustena, miks Eesti ühiskonnas on tuntav lõhe kahe rahvuse vahel, on toodud nii ajaloolisi põhjusi, ajaloolist solvumist, venekeelse elanikkonna soovimatust aktiivsemalt osaleda ühiskonnas, rahvustepõhiseid kultuurilisi ning sotsiaalseid aspekte, kuid üheks peamiseks argumendiks on pea kõikides vastavates uuringutes ikka ja jälle üles kerkinud venekeelsete inimeste ebapiisav eesti keele oskus (Plaan 2013, Saar ja Helemäe 2017).

Tööturu horisontaalne segregatsioon on tugevalt seotud ka rahvuslik-keelise jaotumisega Eesti haridussüsteemis nii kooli õppekeele, omandatud haridustaseme kui ka eriala alusel. Näiteks jätkavad vene õppekeelega põhikooli lõpetanud noored sagedamini õpinguid kutsekoolis, aga eestikeelsete põhikoolide lõpetajatest suurem osa gümnaasiumis või keskkoolis (Lindemann 2009:11-14).

Mitmes uuringus on juhitud tähelepanu ettevõtete ja töökollektiivide rahvusliku eraldatusega seotud väljakutsetele. Ametirühmade rahvuslik segregatsioon ei ole küll kuigi suur, aga kui horisontaalse segregatsiooni 1990. aastate märkimisväärsele kasvule järgnes vähenemine, ei juhtunud seda ametirühmade segregatsiooni puhul. Pigem on toimunud vahelduv kõikumine üles-alla. Siiski ei pruugi nõnda mõõdetud ja mõtestatud rahvusliku segregatsiooni ulatus olla eriti problemaatiline. Küll aga vajaks tähelepanu see, kuidas ka vähenev horisontaalne segregatsioon toetab vertikaalse segregatsiooni püsivust (Saar ja Helemäe 2017).

Tööturu rahvusliku jaotuse analüüsimisel on vaadeldud eelkõige töötuse näitajaid, sest töötus iseloomustab tõrjutust tööturult. Töötud on inimesed, kes otsivad aktiivselt tööd ja on selle leidmisel valmis kohe tööd alustama (Statistikaamet). Statistikaameti andmetel saab väita, et mitte-eestlaste töötus on pidevalt olnud eestlaste omast kõrgem ja statistiliselt on see kõige selgem ebavõrdsuse näitaja (Statistikaamet 2019).

3. MAX WEBERI SOTSIAALSE EBAVÕRDSUSE TEOORIA

Artiklis püstitatud uurimisprobleem kätkeb küsimusi, kas, miks ja kuidas on võimalik selgitada sotsiaalset ebavõrdsust, lähtudes sotsiaalsest staatusest, selle tekkimisest ning sotsiaalse kihistumise tekkemehhanismidest. Sotsiaalset ebavõrdsust on ajaloo vältel uuritud mitmel moel ja paljude sotsiaalteadlaste poolt. Üheks tuntumaks selle valdkonna uurijaks võib pidada Max Weberit, keda peetakse sotsiaalse ebavõrdsuse nn makroteooria loojaks.

Max Weber rõhutas oma klassikalise sotsiaalse ebavõrdsuse määratluse alusel, et sotsiaalne staatus ja erinevad staatuserühmad tulenevad ühiskonna kõige elementaarsemast olemusest, mis on juurdunud nn kogukonnas. Kogukond on midagi, kus au, kiindumus, hirmutamine, privileegid ja moraal on määratletud ja korrastatud selle kogukonna ainulaadsete mehhanismidega ja Weberi jaoks on au olemus kõige olulisem sotsiaalse kihistumise alus (Weber 1944).

Weber töötas välja nn kolmekomponendilise kihistumise teooria, mida tuntakse laiemalt kui Weberi kolme klassi süsteemi ja mis selgitab klassi, staatuse ja võimu kombinatsioone erinevatest ideaalsetest tüüpidest. Weberi mitmemõõtmeline lähenemisviis sotsiaalsele kihistumisele peegeldab rikkuse, prestiiži ja võimu vastastikust mõju (Weber 1944). Weber väitis, et võim võib eksisteerida mitmel kujul. Inimene saab võimu ühiskondlikus elus näidata oma staatuse, majandusliku seisukorra kaudu oma klassikuuluvuse baasil ja poliitilises olukorras oma partei kaudu. Seega on klass, staatus ja partei võimu jagamise olulised aspektid kogukonnas (samas).

Weber tunnistas, et inimesed on alati jagatud mitte ainult majandusliku omandi, vaid ka kutsealaste oskuste, staatuse ja organisatsioonilise klassi, staatuse ja võimu alusel. Weber klassifitseeris sotsiaalsete gruppide jagunemist kahel olulisel jaotuspõhimõtte järgi: omandiõigusel ning kutsealastel oskustel põhinevaid sotsiaalsed grupid (Kerbo 2006: 231).

Kapitalismis on turg peamine elu võimalusi määrav tegur. Võimalused ehk kaubad, mida üksikisik sotsiaalselt omab ja jagab, on majanduslikud või kultuurilised ning esinevad igas ühiskonnas. Weberi sõnul on klassisituatsioon selline olukord, kus ühe sotsiaalse klassi liikmed omavad sarnaseid võimalusi kaupade ja teenuste hankimisel ning jagavad ühiseid väärtusi (Breen 2005: 1).

Weberi järgi võib eristada nelja suurt sotsiaalset klassi, mille vahel on sotsiaalne liikuvus nõrk, kuid siiski esineb. Sotsiaalsed klassid erinevad üksteisest peamiselt selle alusel, kas omatakse vara või tootmisvahendeid või mitte. Weberi liigituse alusel on

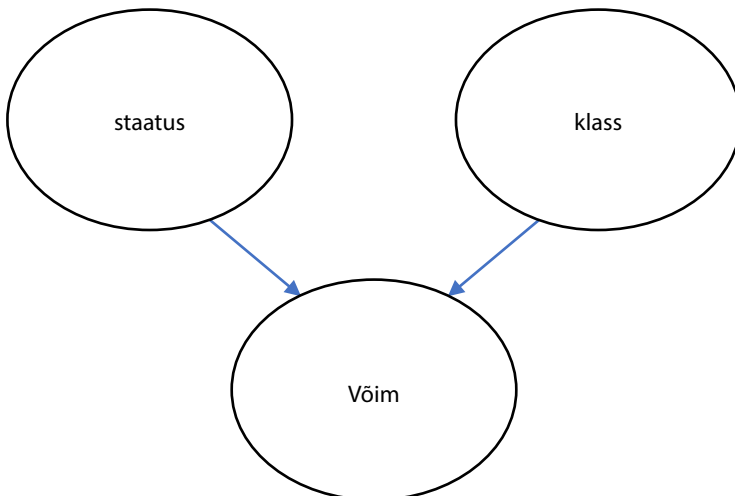
need neli klassi – domineerivad ettevõtjad ja vara omanikud, väikekodanlus, keskklass ja need, kellel vara puudub ja kelle ainus vara on nende oma tööjõud (Weber 1944).

Weber kasutab terminit „sotsiaalsed suhted” määratlemaks osalejate käitumist selle järgi, kuivõrd võtab igaühe tegevus arvesse teiste liikmete omadusi ja on suunatud igaühega arvestamisele. Sotsiaalne suhe on niisiis kollektiivne ja gruppide tasandil kohtumine, mis hõlmab kohandatud käitumist teistega arvestamise põhimõttel (Gane 2005: 214).

Sotsiaalset kihistumist käsitleb Weber kolmes dimensioonis: majanduslik klass, sotsiaalne staatus ja poliitiline võim (partei). Igal neist mõõtmest on oma kihistumine: majanduslik, sissetulekud ja üksikisiku valduses olevad kaubad ja teenused; sotsiaalne, mida esindab prestiiž ja au ning poliitiline, mida esindab võim. Weberi skeemi kohaselt ei ole ainult majanduslikule korrale tuginev klass enam kui üks sotsiaalse struktuuri aspektidest. Võim on selle mudeli peamine element (Weber 1994, Pyakurya 2008, T. Waters, D. Waters 2015).

Seega on Weberi mudeli järgi võimusuhete aluseks ühiskonnagrupp, millel on teatud staatus ja mis omakorda annab ratsionaalse selgituse klassi olemusele. Niisiis võime öelda, et võim on teatud laadi sotsiaalse kihistumise vorm, mille ideoloogiaks on anda ühtele klassidele ratsionaalsed vahendid kasutamaks võimu teiste klasside suhtes.

Weberi järgi ei ole ebavõrdsus üksnes sissetulekute või jõukuse ebavõrdse jaotuse tulemus. Tulu, jõukuse ja au vaheliste eristuste selgitamiseks löid sotsioloogid kategooria nimega ebavõrdsus, mida selgitatakse tavaliselt mõõdetavate rahaliste vahendite või tulu

Joonis 1. Sotsiaalse kihistumise mudel Weberi järgi

Allikas: T. Waters, D. Waters 2015

abil. Eeldatakse, et rikkus ja sissetulek võrduvad kultuurilise pädevusega ja kultuuriliselt määratletud „edu” omakorda tuleneb turusuhetest (T. Waters, D. Waters 2015). Kõige ambitsioonikamad jõupingutused edu saavutamiseks on sotsiaalmajandusliku staatuse kategooria, mis kinnitab, et staatus on sissetuleku, ametikoha ja hariduse koosmõju. Seejärel hinnatakse muid sõltuvaid muutujaid, nagu rass, klass, sugu, vanus, seksuaalsus, keele staatus, sisserände staatus, elukutse, elukoht ja mitmesugused muud kategooriad, mis selgitavad rikkuse ebavõrdset jaotumist, samuti ressursside jaotust ja võimu (samas).

Seega tekitavad sotsiaalsete klasside ebavõrdsust kõige enam turusuhted, majandusressursside ebavõrdne jaotus ja sellest tingitud majanduslik eelis. Weberi hinnangul on sotsiaalsed klassid puhtalt ratsionaalsete tegurite koosmõju tulemus. Sotsiaalne kihistumine tuleneb anonüümse turu ja bürokraatliku õigussüsteemi instrumentaalsest ratsionaalsusest, kus taotletakse objektiivsete huvide eelist. Seega tekib sotsiaalne kihistumine ainult ratsionaalses klassis, mis on määratletud ja sõltub ainult staatuse õiguspärasusest (Weber 1994, (T. Waters, D. Waters 2015)).

Eri staatusega inimrühmade sotsiaalne ja majanduslik ebavõrdsus tõstatabid küsimuse: millised ideoloogiad toetavad kihistumist? Weber kasutab mõisteid “positiivselt privileeeritud” ja “negatiivselt privileeeritud”, et kirjeldada, kuidas suhestuvad omavahel mõisted au ja väarikus. Weberi järgi selgitab see, kuidas erinevate kastide, rassiliste rühmade, elukutsete, vennaskondade, klubide ja paljude eri tüüpi staatuste vahelised suhted toimivad. Staatuse säilitamiseks tuleb luua legitiimne ideoloogia, mis selgitab minevikku, *status quo*’d ja tulevikku. Nende hulka kuuluvad lood, stereotüübid ja traditsioonid (T. Waters, D. Waters 2015).

Positiivselt privileeeritud rühmad õigustavad oma jõudu, eeliseid ja privileege ideoloogiliselt. Positiivselt privileeeritud on näiteks usk; see eelis tugineb nende otsesele maisele olekule või sellele, mida vanad kreeklased on pidanud oma enesestmõistetavaks “iluks ja tippasemeks”. Nende kuningriik on „sellest maailmas“. Kuid nad mõistavad, et nad ise ei sobi füüsiliseks tööks, ning tihti on selliste positiivselt privileeeritud rühmade seas eeldused, et noored on üha pehmemad ja laisemad kui austatud esivanemad (Weber 2015/1922).

Negatiivselt privileeeritud rühmad moodustavad rõhumise kontekstis arusaamise, mis sisaldab stereotüüpe selle provotseerimissiooni kohta ja selgitusi selle kohta, miks ja kuidas domineeriv klass julmalt ja pettusega nende tõelise au varastas. Negatiivselt privileeeritud klass on ka tavaliselt teadlik sellest, et laiema ühiskonna heaolu sõltub nende tööjõust ja oskustest. Weber rõhutab, et sellised rühmad on sageli sügavalt religioossed ja arendavad tugevat identiteeditunnet, et säilitada diskrimineerimise kontekstis oma kollektiivne au (T. Waters, D. Waters 2015).

Käesolevas artiklis uuritavat probleemi ehk diskrimineerimist töajõuturu kontekstis on Weber selgitanud oma klassiteoorias kui põhimõtet, et oluline ei ole vara omamine iseenesest, vaid selle rakendamise võimekus turutingimustes. Sest enamasti ei ole üksikisikute ressursside vahel deterministlik suhe anda midagi, antud juhul siis tööjõudu, ja saada midagi vastutasuks. Weberi järgi on klassid struktuursete positsioonide kogumid. Sotsiaalsed suhted turgudel, eriti tööturgudel ja ettevõtetes määratlevad

need positsioonid. Klasside positsioonid eksisteerivad sõltumatult nende positsioonide üksikisikutest. Töökohad on nn „tühjad kohad”, mis tuleb täita teatud inimestega ning klassianalüüsi oluline küsimus on, kuidas – millisel alusel – me peaksime need kohad täitma (Breen 2005: 4).

Seega turumajanduse tingimustes sõltuvad isikud ilma vajaduseta vara omada oskustest, mida nad saavad pakkuda, ning nende oskuste esinemise suhteline nappus parandab oskajate turupositsiooni (pakkumise ja nõudluse alusel). Seega on kõrgelt kvalifitseeritud inimeste klassil parem olukord võrreldes nendega, kellel puudub kvalifikatsioon ja seega ka võrdsemad võimalused. Nende kvalifikatsioonide hulka võime lugeda lisaks haridusele, teadmistele ning oskustele ka keeleoskuse. Weberi sotsiaalse klassi teooria põhineb arvamusel, et klassi jagunemine ja ebavõrdsus peegeldavad erinevaid elu võimalusi turul ja et inimese klassipositsiooni määrab tööturg (Gerth 1946:301).

Weberi seisukoht on, et ühiskond muutub üha väiksematesse rühmadesse jagunedes üha killustatumaks. Kõikide nende rühmade sees toimub klassikuuluvuse alusel edasine diferentseerumine staatuse poolest, mis peegeldab sotsiaalselt üksikisikute ja rühmade seisundit. Weber selgitas ühiskonna sotsiaalseid erinevusi just sotsiaalse killustatusega, mistõttu on näiteks naised, puudega inimesed, eakad ja paljud etnilised vähemused töökohal diskrimineeritud, olenemata nende klassikuuluvusest. Seetõttu võib sama klassipositsiooni omavaid inimesi eristada staatuse erinevuste järgi. Üksikisiku jaoks võib tema staatus olla identiteediallikana olulisem kui klass (Gerth 1946: 300). Teisisõnu põhineb staatus oma sotsiaalse rühma enesekinnitusel ning teiste rühmade ja nende liikmete eitamisel. Mõned rühmad saavad kõrgema staatuse, kuid teisi võidakse negatiivselt kohelda. Näiteks esindab teatud rassirühmadesse kuulumine väärtusi selliselt, et kõrgema staatusega rühma mittekuulumine kahjustab etnilistest vähemustest pärit inimesi. Madala staatusega gruppi, näiteks rahvusvähemusse kuulumine toob kaasa madalama töötasu, madalama staatusega ametitesse kuulumise ja vähese lootuse edusammudele. See tähendab, et Weberi sõnul ei ole staatus lihtsalt isiklik asi, vaid pigem sõltub sellest, millisesse gruppi kuulutakse (Gerth 1946: 300).

4. PIERRE BOURDIEU RELATSIOONILINE TEOORIA

Teine klasside kontseptualiseerimise teoreetiline lähenemine pärineb prantsuse sotsioloogi Pierre Bourdieu töödest. Bourdieu sotsiaalse praktika teooria eesmärk on selgitada, miks mingi subjektipositsioon käitub teatud olukorras teatud viisil. Bourdieu teooria aluseks on relatsiooniline käsitlus – Bourdieu sõnu kasutades vastandub relatsiooniline käsitlus substantsialistlikule mõtteviisile, millest ajendatult käsitletakse teatud indiviidide või gruppide tegevusi või eelistusi teatud ajajärgul ja teatud ühiskonnas substantsiaalsete, omamoodi bioloogilisse või – mis pole sugugi parem – kultuurilisse olemusse jäädavalt sisse kantud omadustena (Bourdieu, 2003). Bourdieu käsitluse mõte seisneb selles, et uurimisobjektiks oleval väljal asetsevad subjektipositsioonid asümmeetriliselt. Sellest tulenevalt püsib alati domineeriva ja domineeritava vahekord ning

ühelgi subjektipositsioonil ei ole neutraalset positsiooni, on ainult kas enda positsiooni õigustamine või teise kritiseerimine. Oma väljahuvi universaliseerimise ja legitimeerimise eesmärgiks on näidata, et antud subjektipositsiooni huvi on kõigile sobilik ja kasulik. Siit tuleneb otsene seos Bourdieu ideega, et narratiivid taastoodavad sotsiaalseid struktuure, mis omakorda taastoodavad sotsiaalseid kategooriaid ja see omakorda taastoodab sotsiaalset korda ehk restruktureerib välja sotsiaalses ruumis. Seega on iga subjektipositsiooni peamiseks eesmärgiks domineerida oma narratiiviga sotsiaalsel väljal. (Bourdieu 2003)

Bourdieu teooria lähtekohaks on asjaolu, et rahvuslike stereotüüpide mõtestamisel ei piisa lihtsalt nende kirjeldamisest, vaid oluline on analüüsida ka sotsiaalsel väljal toimuvat rahvusgruppide vahelist interaktsiooni, ja eelkõige domineeriva ning domineeritava grupi vahelisi võimusuhteid, mille raames need toimivad. (Bourdieu 2003).

Bourdieu teooria kesksed mõisted on sotsiaalne ruum, väli ja relatsioonilisus. Sotsiaalne ruum kujutab endast kooseksisteerivate, kuid eristuvate positsioonide teravikot ühiskonnas, mis on üksteise suhtes välised ja määratletud vaid suhtega teistesse. Väli on konkreetse valdkonna struktureeritud sotsiaalne ruum, mida iseloomustavad sellele omased reeglid, domineerimisskeemid, legitiimsed arvamused jmt. Bourdieu väljateooria eeldab, et ühiskonnas eksisteeriv domineerimine toimub mitte niivõrd välise jõu rakendamise, kuivõrd diskursiivse võimu kaudu, mis mõjutab inimeste teadvust ning kujutab endast sotsiaalse süsteemi elementi (Bourdieu 2003).

Bourdieu väitel kujundavad majandusliku klassi positsioonid eri klassi positsioonide liikmete maailmavaate (Bourdieu 1984). Erinevate klasside subkultuuride kaudu kalduvad erinevate klasside inimesed kujundama oma käitumist ja hoiakuid, lähtudes nn oma klassi positsioonist ühiskonnas ja vastandades end kõigi teiste klassirühmadega, siinse artikli kontekstis siis eestlased vs venelased. See on nn domineeriva ja domineeritava klassi konflikt, kus ühed sotsiaalsed grupid on ühiskonnas kõrgemal positsioonil ja teised madalamal. Seega on kõrgema klassi ametikohtadel olevad inimesed defineerinud madalama klassi positsioonid kui erinevad ja seega ei pruugi need olla võimelised klassisüsteemi kõrgematesse positsioonidesse sobituma (Ivanov 2015, Jenkins 1992). Selline väljapositsioon ei ole oma olemuselt midagi kaasasündinut, vaid seda (taas)toodavad sotsiaalsed toimijad oma gruppide sees.

Bourdieu järgi tingivad sotsiaalsed struktuurid tegevusi ning toimijate hoiakuid ja käitumist, toimijad produtseerivad tegevusi ning seega ka taastoodavad ja/või kujundavad ümber sotsiaalseid struktuure (Bourdieu 2003). Analüüsides subjektipositsioonide tegevusi Bourdieu väimuse peab arvestama, et need tegevused ei ole üheselt determineeritud, vaid neid on võimalik ümber kujundada. Oma väljahuvi universaliseerimise, ja legitimeerimise eesmärgiks on näidata, et antud subjektipositsiooni huvi on kõigile sobilik ja kasulik (Bourdieu 2003).

Kuna tööturg on oma olemuselt samasugune ühiskondlike suhete väli nagu mistahes teinegi elukondlik valdkond, ei ole ebavõrdsuse kujunemine ja ühiskonnas juurdunud staatuseuskumused n-ö asi iseeneses. Selle tagapõhjaks on erinevate toimijate

hinnangud, tõekspidamised ja uskumused, see, miks ja kuidas mõtestatakse mingi sotsiaalse grupi positsioone ning väärtushinnanguid ühiskonnas ja kuidas need väärtushinnangud, uskumused, käitumistavad taastoodavad ennast, lähtudes nendesamade toimijarühmade paiknemisest ühiskondlikus hierarhias.

5. METOODIKA, UURIMISKÜSIMUSED JA ANALÜÜSIMEETODID

Empiirilise analüüsi eesmärgiks oli rahvustepõhiste subjektipositsioonidele omaste hoiakute ja väärtuste mõtestamise kaudu analüüsida eestlaste ja venelaste erinevaid positsioone tööturu kontekstis, käsitledes ühe olulise lisamääratlusena keeleoskusest ja hariduslikust erinevusest tingitud diskrimineerimist.

Empiirilises uuringus püstitati järgmised küsimused:

1. Millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased eesti ja vene rahvusest inimeste erinevat sotsiaalset staatust ning olukorda tööturul Eestis?
2. Millisel määral on venelaste ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused seotud riigi rahvuspoliitikaga või on põhjuseks venelaste endi soovimatus integreeruda Eesti ühiskonda?
3. Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest inimesed venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul?
4. Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul?

Autor püstitas uurimisküsimustele vastamiseks 5 hüpoteesi. Hüpoteeside sõnastamisel on autor tuginenud teoreetilises osas käsitletud Weberi klassiteooriale ning Bourdieu ühiskondliku ja sotsiaalse välja erinevate subjektipositsioonide relatsioonilisele lähenemisele, sotsiaalsete klasside paiknemisele ühiskondlikus ruumis ja erineval väljal asuvate subjektide omavahelise suhestumise kontekstis. Hüpoteesid tulenevad Weberi „positiivselt ja negatiivselt privileeeritud“ inimrühmade jaotuspõhimõttest. Positiivselt privileeeritud rühmad õigustavad oma jõudu, eeliseid ja privileege ideoloogiliselt. Negatiivselt privileeeritud rühmad moodustavad rõhumise kontekstis arusaamise, mis sisaldab stereotüüpe ja selgitusi selle kohta, kuidas domineeriv klass neid alla surub. Bourdieu tõlgendab olukorda domineerija-domineeritava dispoitsiooni abil. Domineeriv toimija püüab taastoota ehk säilitada oma domineerivat positsiooni, domineeritav kujundab sellele vastavalt välja nn kaitsepositsiooni, säilitades oma grupile omased käitumisharjumused. Eestlastel ja venelastel on erinev suhtumine eesti keele omandamisse ja selle vajalikkusesse.

Seega, võttes etniliste suhete tõlgendamisel aluseks kahe subjektipositsiooni asümmeetrilise paiknemise Eesti tööturu sotsiaalsel väljal, on sõnastatud alljärgnevad hüpoteesid:

Weberi sotsiaalsete suhete mudeli järgi loob võimusuhteid ühiskonnas grupp (grupid), kellel on teatud staatus, mis omakorda annab ratsionaalse selgituse klassi olemusele. Bourdieu järgi paiknevad erineva etnilise taustaga sotsiaalsed grupid ühiskonnas kahel teineteisele vastanduval positsioonil – domineerijad ja domineeritavad, eestlased ja venelased kui Eesti sotsiaalsel väljal erinevatel positsioonidel asuvad rahvusrühmad. Sellest väitest on tuletatud *H1: eestlased ja venelased tajuvad eri rahvusgruppide sotsiaalsel staatust tööturul erinevalt ning venelaste tajutat staatus on eestlastega võrreldes madalam.*

Bourdieu tõlgendab ühiskonna polariseerumist erinevatel sotsiaalsetel positsioonidel olevate toimijarühmade lähtekohtade abil – domineerija püüab õigustada oma positsiooni, samas kui domineeritav seletab oma positsiooni vastasseisukohtadega. Eestlased õigustavad oma positsiooni põlisrahvuse staatuse ja sellest tulenevate eelisõigustega, samas venelased leiavad olukorra olevat diskrimineeriva ning püüavad sellist asümmeetriat muuta. Weber tunnustab, et kuna võim on sotsiaalse kihistumise üks vormidest, milles ideoloogia võrsub staatusest tekkivast väärtustest, annab see erinevatele ühiskonnaklassidele ratsionaalsed vahendid kasutamaks võimu teiste üle. Seega on sõnastatud *H2: tööturu ebavõrdsuse peamise regulaatorina näevad venelastest vastajad riigi olulisemat sekkumist, samas kui eestlased leiavad ebavõrdsuse põhjuseks olevat venelaste endi soovimatuse integreeruda. Ning H3: venelased usuvad, et eri rahvusgruppide erinev staatus ning ebavõrdne kohtlemine on sotsiaalselt konstrueeritud ning eestlased on Eesti ühiskonnas kõrgema staatusega nende päritolu tõttu.*

Hüpoteesid 4 ja 5 tuginevad paljudele varasematele uuringutele (Vetik, Kunitson jt), kelle töödes rõhutatakse samuti keeleoskuse vajalikkust ja rolli haridussüsteemi kujundamisel sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamisel.

H4: venelased peavad eesti keele oskust oluliseks kriteeriumiks ebavõrdsust vähendava meetmena tööturu kontekstis.

H5: suurema eestikeelse õppe osakaal üldhariduskoolides vähendab eestlaste ja venelaste ebavõrdsust tööturul.

Uuringu empiiriline andmestik põhineb aastatel 2013–2017 läbi viidud uuringu DIMA (*Political and socio-psychological determinants of inclusive integration context, funded by the Norwegian Financial Mechanism EMP 138, 2013–2017*) andmetel. Uuring viis läbi turu-uuringu firma Saar Poll mais 2015.

Andmekogumismeetodina kasutati ankeedipõhist suletud, valikvastustega küsimustikku, kus vastusevariandid olid esitatud 4-pallisel Likerti skaalal vahemikus 1 täiesti nõus...4 ei nõustu üldse.

Uuring keskendus rahvussuhetele Eestis ning käsitles järgmisi alateemasid: haridus, suhtumine nõukogude aega, Ukraina kriis, esindatus ametkondades, Eesti ajalookäsitlus, võimalused tööturul, laulupidu ja väärtused. Siinse artikli jaoks on relevantsemad osad „haridus“ ja „võimalused tööturul“. Hariduse uuringublokk sisaldas peamise küsimusena venekeelsete gümnaasiumide reformi Eesti ühiskonnas. Muuhulgas uuriti, kas kõigis Eestis tegutsevates vene gümnaasiumides peab aineõpe toimuma peamiselt (60% ulatuses) eesti või vene keeles. Lisaks paluti vastajatel anda hinnang eesti keele

Tabel 1: uurimisküsimused ja hüpoteesid

Allikas: autor

UURIMISKÜSIMUS	HÜPOTEES
Millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased eesti ja vene rahvusest inimeste erinevat sotsiaalset staatust ning olukorda tööturul Eestis?	H1. Eestlased ja venelased tajuvad eri rahvusgruppide sotsiaalset staatust tööjõuturul erinevalt ning venelaste tajutav staatus on eestlastega võrreldes madalam.
Millisel määral on venelaste ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused seotud riigi rahvuspoliitikaga või on põhjuseks venelaste endi soovimatus integreeruda Eesti ühiskonda?	H2. Tööturu ebavõrdsuse peamise regulaatorina näevad venelastest vastajad riigi olulisemat sekkumist, samas kui eestlased peavad põhjuseks venelaste endi soovimatus integreeruda.
Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest inimesed venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul?	H3. Venelased usuvad, et eri rahvusgruppide erinev staatus ning ebavõrdne kohtlemine on sotsiaalselt konstrueeritud ning eestlased on Eesti ühiskonnas kõrgema staatusega nende päritolu tõttu. H4. Venelased peavad eesti keele oskust oluliseks kriteeriumiks ebavõrdsust vähendada meetmena tööturu kontekstis.
Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul?	H5. Eestikeelse õppe suurem osakaal üldhariduskoolides vähendab eestlaste ja venelaste ebavõrdsust tööturul.

olulisusele tööturul toimetulekuks. Teine kasutatud küsimusteblokk puudutas eri rahvusest (eestlaste ja venelaste) inimeste võimalusi tööturul. Tööturu kontekstis uuriti, kas väide, et „Eesti tööturu statistika näitab, et venelased saavad eestlastega võrreldes umbes 20% vähem palka ja nende tööpuudus on oluliselt suurem kui eestlastel“, on põhjendatud ning kas selline ebavõrdsus tööturul on normaalne ning vajab/ei vaja riigi sekkumist. Lisaks paluti vastajatel anda hinnang, kui teravaks probleemiks Eesti ühiskonna jaoks on eri rahvusest inimeste ebavõrdsus tööturul ning kuivõrd vastajat ennast häirib eri rahvusest inimeste ebavõrdsus Eesti tööturul.

Eeltoodud küsimused/väited olid artikli uurimisküsimuste kontekstis püstitatud hüpoteeside kontrollimise aluseks.

Andmeanalüüsi meetoditena kasutati risttabelit ehk kahemõõtmelist sagedustabelit. A-tähistusega risttabelid, mis on koostatud eeltoodud küsimuste põhjal, on artikli lõpus lisas.

6. ANALÜÜSI TULEMUSED

Eeltoodud tabelis 1 toodud seoste alusel koostati kahemõõtmelised sagedustabelid, kus uuritavateks tunnusteks olid rahvus (eestlased ja venelased) ning uuritav tunnus – konkreetne uurimusküsimus.

Püstitatud uurimusülesannete ning hüpoteeside taustal võib väita, et probleem erinevast rahvusest inimeste ebavõrdsest kohtlemisest tööturu kontekstis on olemas ning tuntav, seda tunnistavad nii eestlastest kui ka venelastest vastajad. Venelastest olid enam kui 89% seisukohal, et erinev kohtlemine Eesti tööturul on väga terav või terav probleem. Eestlased seevastu tunnistasid probleemi pea 65% ulatuses pigem väheoluliseks. Samas oli pea kolmandik eestlastest vastajatest seisukohal, et nimetatud probleem on olemas ehk tunnistasid erinevast rahvusest inimeste ebavõrdsuse Eesti tööturul teravaks probleemiks. 80% eestlasi ei häirinud eri rahvuste erinev kohtlemine tööturul, pea 90% venelastest väitsid vastupidist.

Uurimisküsimuse nr 2 ja nr 3 valguses (kas venelaste ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused on seotud riigi rahvuspoliitikaga või on põhjuseks venelaste endi soovimatus integreeruda Eesti ühiskonda, ning milliseid võimalusi nähakse ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks) saab tõdeda, et 80% eestlastest nägid ebavõrdsuse peamise põhjusena pigem venekeelsete inimeste endi suutmatust või soovimatust tööturul hakkama saada, mitte riigi poliitikat. Venelastest vastajatest 85% nägid ebavõrdsuse peamise põhjusena riigi poliitikat. 68% eestlastest leidsid, et eestlased osutuvad tööturul

Tabel 2: hüpoteeside tõestamine

Allikas: autor

HÜPOTEES	TULEMUS	KOMMENTAARID
H1	Leidis kinnitust	Venelaste tajutav sotsiaalne staatus tööturul on madalam. Uuringutulemuste järgi tunnetavad venelased probleemi teravamalt ning see on vastajate hinnangul väga häiriv tegur.
H2	Leidis kinnitust	Venelased usuvad, et eri rahvuste erinev staatus on sotsiaalselt konstrueeritud.
H3	Leidis kinnitust	Venelased usuvad, et tööturu probleeme saab lahendada vaid riigi sekkumisega, eestlastest vastajad arvavad, et venelased ise ei näita üles soovi Eesti ühiskonda integreeruda.
H4	Ei leidnud kinnitust	Eesti keele oskust ei pea venelased peamiseks ning oluliseks kriteeriumiks, mis tagaks eri rahvuste võrdsema kohtlemise ja hakkamasaamise tööturul.
H5	Leidis kinnitust	Venelased peavad vajalikuks viia gümnaasiumitasemel õpe eestikeelseks, mis tagaks võrdsemad võimalused tööturul.

edukamateks ausas konkurentsisis ja vähem tunnistati, et eestlasi edutatakse nende päritolu tõttu. Samas venekeelsed vastajad leidsid 90% ulatuses ebavõrdsuse peamiseks põhjuseks olevat venekeelsete elanike endi rahvusliku päritolu.

Kuna uurimisküsimust analüüsi ning vastuseid otsiti nelja tunnuse põhjal – s.o riigi suhtumine ja poliitika, venelaste endi suhtumine, eestlaste kui põlisrahvuse eelistamine ja uskumus, et eestlased on lihtsalt edukamad, siis tulemuste valguses saab tõdeda, et venelaste halvem olukord tööturul on väga selgelt tõlgendatav, lähtudes ka rahvusgrupi erinevast positsioonist ja staatusest Eesti ühiskonnas. Vähemusgrupp tunnetab selgelt nii riigipoolset suhtumist, õigemini selle puudumist, kui ka erinevast sotsiaalsest staatusest tulenevat ebavõrdsust. Seda näitas ka enam kui 90% venelastest vastajate hinnang, et näiteks palgapõhine ebavõrdsus on probleemiks ning küsimus vajaks riigi sekkumist. Mõnevõrra pehendas seda dihhotoomiat siiski asjaolu, et ka eestlased osaliselt tunnistavad tööka, et riik peaks ebavõrdsuse vähendamiseks sekkuma.

Uuriti ka seda, kas riik teeb juba täna olulisi pingutusi vähemuste ebavõrdsuse likvideerimisel. Vaid 26% eestlastest ei olnud selle väitega nõus, samas 90% venekeelsetest vastajatest oli seisukohal, et riik ei tee suurt midagi tööturu ebavõrdsuse vähendamise nimel.

Eesti keele oskuse küsimuses on püstitatud kaks hüpoteesi, nr 4 ja nr 5. Esimene neist käsitles eesti keele oskust laiemalt ja teine keskendus eestikeelsele õppele vene gümnaasiumites. Ootuspäraselt leidis enamik eestlastest vastajatest (sisuliselt 100%), et venekeelsed elanikud peaksid ise olema aktiivsemad eesti keele omandamisel, samas venekeelsete vastajate vastav suhe oli jaotunud vastuste keskmisse ossa – 48% olid nõus väitega nõus, 25% pigem ei olnud nõus. Kokkuvõtteks võib tõdeda, et venekeelsed elanikud on selgelt seda meelt, et riigil on suurem kohustus ja roll sekkuda tööturu ebavõrdsuse vähendamiseks ning et eesti keele oskamine ei ole nii oluline, vajalik ja esmatähtis tööturul valitseva diskrimineerimise põhjusena.

Samuti oli eestlastest vastajatest 84% seda meelt, et piisav eesti keele oskus juba gümnaasiumiastmes on oluline, sama leidsid 70% venelastest vastajatest. Üldiselt võib siinkohal väita, et eestikeelse gümnaasiumihariduse osas valitseb pigem positiivne trend, nii venelased kui ka loomulikult eestlased peavad oluliseks noorte eesti keele oskust ja selle saavutamist juba kooliõppingis. Seega võib väita, et valitseb teatud vastuolu venelaste mõtteviisis – ühelt poolt ei peeta eesti keele oskamist vajalikuks teguriks võrdsete võimaluste loomisel tööturul, vaid leitakse, et vaja on muid riigipoolseid tegureid ebavõrdsuse vähendamiseks, eestikeelse hariduse küsimuses ollakse aga pigem seda meelt, et hea eesti keele oskamine on üks tööturule ning tagab loodetavasti suurema tõenäosusega võrdsemad võimalused eri rahvusest inimestele tööturul konkureerimiseks.

Analüüsi tulemustena võib väita, et

- Etniline diskrimineerimine Eesti tööturul on tuntavalt tajutav nähtus, seda kinnitavad nii eestlaste kui ka venelaste rahvusrühmad;
- Eelkõige venelased näevad olukorda pigem teravana ning tuntavana, samas kui eestlased olukorra tõsidust nii olulisena ei tunnetata;

- Ebavõrdsuse põhjustena võib välja tuua nii personaalseid kui ka institutsionaalseid aspekte: eestlased tunnetavad ebavõrdsust tulenevat peamiselt venelastest endast, samas kui venelased näevad võimalusi muuta riiklikku poliitikat;
- Eestlaste tajutavalt madalam tunnetus ebavõrdsuse ilmingute osas oli tingitud erinevate sotsiaalsete gruppide erinevast sotsiaalsest staatusest – eestlased usuvad, et venelaste madalam staatus tööturul on nende endi süü ja riiklik poliitika siin palju kaasa aitama ei pea;
- Eestlaste hinnangul on venelaste ebavõrdsuse olukorra üheks peamiseks põhjuseks vähene eesti keele oskus ning soovimatus seda omandada. Eestlased peavad eesti keele oskust vajalikuks ja vältimatuks ning oluliseks osas nende loodud sotsiaalsest uskumusest, mis baseerub eestikeelsele ühiskonnale;
- Eestlaste ja venelaste suhteid tööturu kontekstis saab üsna selgelt tõlgendada kui kahe sotsiaalse grupi erinevat staatuseisundit ja sellest tulenevaid erisusi – uskumused, käitumine, ootused;
- Eesti ühiskond on kihistunud sotsiaalsete tunnuste alusel. Olemas on reaalsete tegurite mõju, kuid relatsioonilisele lähenemisele toetudes võib väita, et osaliselt on tegemist ka sotsiaalse konstruktsiooniga, kus üheks võtmeteguriks on rahvusliku kuuluvusega seonduv.

Tulemused kinnitavad, et esineb tugev polariseerumine ning kaks rahvusrühma positsioneeruvad tööturu kontekstis sotsiaalsel väljal asümmeetriliselt. On selgelt eristatavad domineerija ja domineeritava positsioonid, mõlemad grupid tunnistavad ebavõrdsuse olemasolu, samas kui domineerivale positsioonile selline olukord sobib ning on põhjendatud, vastaspoolele aga mitte.

Enamik eestlastest on lähtuvalt oma subjektipositsioonist seisukohal, et olukord Eesti tööturul ei ole probleemne ning diskrimineerimine puudub või ei ole ühiskonnas teravaks probleemiks, ning leiab, et venelased on oma halvemas seisukorras ise süüdi, sest nad ei oska hästi eesti keelt. Venelaste halb keeleoskus ja eestlaste eelistamine tööturul on pigem loomulik ning loogiline situatsiooni selgitus. Peamise lahendusena venelaste ja eestlaste sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamiseks nähakse venelaste paremat keeleoskust. Eestlaste uskumus ja narratiiv käsitleb eestlasi põlisrahvuse esindajana ning nende eelisseisundit loomulikuna: ei eestlased ise ega ka riik ei peaks midagi ette võtma olukorra muutmiseks.

Erinevatest subjektipositsioonidest tulenev narratiivne tõlgendus eri rahvusrühmade seisukohalt tõendab tugeva asümmeetrilise olemasolu ning tugevat etnilist konflikti tööturu kontekstis. Domineeriv toimijate grupp tugineb oma väljakujunenud seisukohtadele, põhjendades oma eelisseisundit talle omaste diskursiivsete väljaütlemistega. Võib väita, et selline jätkuv positsioneerimine taastoodab etnilist ebavõrdsust ning kuni lõhe kahe etnilise grupi sisemistes hoiakutes, käitumisviisides ja positsioonide kinnistumisel jätkub, ei ole ebavõrdsuse vähenemist ette näha. Võib ka väita, et kuna väljal püüavad toimijad oma positsioone õigustada ja see on mõlemale poolele kasulik, ei ole ka kumbki grupp otseselt huvitatud etnilise lõhe vähendamisest Eesti ühiskonnas.

7. KOKKUVÕTE JA ARUTELU

Artikli eesmärk oli analüüsida Eesti tööturu etnilise ebavõrdsuse olukorda, selle taastootmise ning ümberkujundamise mehhanisme. Uuriti, kas ja millisel määral esineb Eestis venelaste erinevat kohtlemist tööturul ja sellest tingitud sotsiaalset ebavõrdsust, lähtudes venelaste ja eestlaste erinevatest sotsiaalsetest positsioonidest ning staatusest Eesti ühiskonnas.

Nagu näitasid analüüsi tulemused, ei tulene sotsiaalne ebavõrdsus ja erinev kohtlemine tööturul üksnes selgelt mõõdetavatest teguritest nagu erinev keeleoskus ja erinev rahvus. Võib väita, et ebavõrdsus töökohal, ebavõrdsed võimalused tööturule sisenemisel ja eri rühmade tajutavalt erinev kohtlemine tugineb uskumusel, et venelased on oma madalamas sotsiaalses staatuses ise süüdi, neil puudub soov ja tahe Eesti ühiskonda integreeruda, puudub soov omaks võtta Eestis kehtivaid moraali- ja väärtusnorme, puudub tahe õppida eesti keelt. Venelased omakorda näevad probleemi riiklikku poliitikat, mis diskrimineerib kõiki teisi, v.a põlisrahvust, see omakorda süvendab venekeelse elanikkonna vastuseisu ning soovi iga hinna eest oma sotsiaalse staatusega kaasas käivaid väärtusi säilitada.

Weberi järgi on madala staatusega gruppi – näiteks rahvusvähemusse – kuulumise, tagajärjeks madalam töötasu, madalama staatusega ametitesse kuulumine ja vähene lootus edusammudele. Seda nähtust saab Eesti tööturu kontekstis näha, mõõta ning hinnata. Seda tunnistavad nii eestlased kui ka venelased, kusjuures enamasti mitte otseste ratsionaalsete põhjendustega, vaid tuginedes oma klassikuuluvuse sotsiaalsetele parameetritele.

Ning lõpuks, kuna diskrimineerimist on võimalik eristada nii personaalsest kui institutsionaalsest vaatepunktist, siis eksisteerib otseselt tajutav ebavõrdsus siinse töö tulemuste valguses nii ühel kui teisel viisil. Kuna venelastest vastajad tõid välja riikliku poliitika puudulikkust või sobimatust enda positsiooni kontekstis, võib väita, et ka Eestis eksisteerib mõningal määral institutsionaalne diskrimineerimine, mida võib antud juhul kinnitada venelaste soovimatusega aktsepteerida eesti keele rolli ja tähtsust Eesti ühiskonnas ning tajutavat soovimatust keelt omandada. Sarnast tendentsi näitasid ka 2018. aastal Tallinna Ülikooli ja Eesti rakendusuuringute keskuse Centar korraldatud küsitluse tulemused (Centar, Tallinna Ülikool 2018).

Uuringutulemustele tuginedes saab välja tuua fakti, et mõlemad uuritud rühmad tunnetavad diskrimineerimist olulisel määral, mis läheb osaliselt vastuollu üldlevinud arusaamaga, justkui oleks diskrimineerituse tajutav venelaste poole kaldu. Seega võib öelda, et eestlaste tajutav ühiskondlik positsioon on nende enda jaoks küll põhjendatud staatusega, kuid samas tunnetatakse ebavõrdsust tööturul ja ilmselt ka muude sotsiaalsete nähtuste kontekstis. Mitmed muud asjaolud, mis uuringutulemustest selgusid, kinnitavad varasemate uuringute tulemusi, et eestlaste tajutav kõrgem sotsiaalne staatus on konstrueeritud eelkõige rahvuslikul pinnal.

Autori hinnangul võib olulisema järeldusena tuua välja asjaolu, et hoolimata aastatepikkusest tööst ja pingutustest rahvusepõhise ebavõrdsuse vähendamisel Eestis ei ole integratsioon sellisel määral tulemusi andnud, et lubaks väita eestlaste ja venelaste

vahelise lõhe vähenemist. Kui siia lisada viimastel aastatel kasvanud ühiskondlik arutelu eestlaste kui põlisrahvuse ning eesti keele eelisseisundist poliitilisel tasandil, ei anna need asjaolud lootust ebavõrdsuse vähendamiseks kahe rühma vahel. Pigem on karta selle kasvamist, kuna suureneva ülemaailmse immigratsiooni tingimustes püütakse ka Eestis üha rohkem kaitsta põlisrahvuse staatust, kinnistades seda rahvusel põhinevate narratiivide abil. Kuna ka venelased oma rahvusliku identiteedi säilimisel püüavad oma positsioone n-ö kinnistada, loob kõik see kokku olukorra, kus jõupingutused sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamisel ei pruugi ei tööturu kontekstis ega ka laiemalt sotsiaalses ja ühiskondlikus plaanis lähiajal veel vilja kanda.

Teine oluline järelus puudutab eesti keele oskamist, selle olulisust ja õppimist venelaste hulgas. Kuigi venelaste huvi eesti keelt omandada on märgatavalt kasvanud (Kaldur, Vetik, jt. 2017), on venelaste hinnangul jätkuvalt probleemiks liiga kõrged nõudmised keeleoskusele, samuti asjaolu, et eestlased jätkuvalt näevad suurema integratsiooni ja ebavõrdsuse vähendamise ühe peamise tingimusena kõikide Eestis elavate kodanike riigikeele oskust. Kuni see konflikt säilib, ei ole autori arvates rahvuslikul pinnal sotsiaalse ebavõrdsuse ja ühiskondlike lõhede vähenemist kahjuks ette näha.

Kinnitust leidnud asjaolu sotsiaalsest ebavõrdsusest Eesti tööturul rahvustevahelisel tasandil aga ei anna veel vastuseid küsimustele, kuidas kahe osapoole seisukohti sügavamalt analüüsida ja millised oleksid võimalikud lahendused. Relatsiooniline lähenemine võimaldab püstitada küsimuse, kas mõlemad rühmad (eriti eestlased) on üldse huvitatud kihistumise olulisest vähenemisest, sest nii domineerivale kui domineeritavale subjektipositsioonile toob see kaasa nende asukoha muutumise väljal ning lõhub seni välja kujunenud gruppidevahelisi tasakaale ja suhtemustreid.

Artiklis kasutatud relatsiooniline lähenemine võimaldab ühiskonnas toimuvaid protsesse mõtestada laiemalt kui vaid statistilistele faktidele tuginemine. Mõistes, millised on ühiskondlikul ja sotsiaalsel väljal paiknevate subjektide arusaamad ning hoiakud, on neist lähtuvalt võimalik teha konkreetsemaid ja sisulisemaid järelusi probleemide edasiseks lahendamiseks. Artiklis käsitletud tööturu ebavõrdsus on, nagu eespool mainitud, üks levinumaid etnilise stratifikatsiooni esinemisi ning selle mõju võib kanduda edasi muudesse ühiskondlikesse elusfääridesse. Väljateooria alusel omandavad erinevad subjektipositsioonid oma hoiakud ja mõtlemisviisid eelkõige vastandumise kaudu, mis loobki aluse käitumuslikele hoiakutele ning Bourdieu järgi on sellistel hoiakutel komme end taastoota. See tähendab, et kord omandatud käitumine teatud ühiskondlikus grupis loob viljaka pinnase selle edasikandumiseks sama grupi teiste liikmete seas.

Uuringust ei selgunud, millised on eestlaste seisukohad sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamise ning hoiakute muutumise suhtes, kas venelased kui vähemusgrupp ühiskonnas peaks olema ja võiks olla käsitletud põlisrahvusega samaväärsena. Ja lisaks veel üks oluline probleemküsimus – millisel moel on seotud ebavõrdsus töökojal ebavõrdsusega muudes sotsiaalse ja ühiskondliku elu aspektides, näiteks, kuidas mõjutavad üksteist sellised nähtused nagu erinev meediaruum, erinev kombestik, erinev eluruum ja kaasaraäkimine ühiskonnaelu aspektides. Kas tulevikus terendab suurem sotsiaalne kihistumine kahe rühma vahel või toimub teatud valdkondades võimaluste ühtlustumine, need küsimused väärivad edasisi uurimusi ning sügavat analüüsi.

LISAD

Tabel 1A: risttabelid hüpoteeside kontrollimiseks, autori arvutused

KÜSIMUS F2					
	Väga terav	Pigem terav	Pigem ei ole terav	Ei ole üldse terav	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	3,80%	26,70%	50,70%	14,10%	4,80%
Venelane	41,70%	47,80%	8,40%	1,10%	0,90%

KÜSIMUS F3					
	Väga häirib	Pigem häirib	Pigem ei häiri	Üldse ei häiri	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	2,40%	14,30%	43,00%	37,40%	3,00%
Venelane	40,40%	48,30%	8,40%	2,70%	0,20%

KÜSIMUS F4 VÄITEPAAR A					
	Põhjus 1	Mõlemad, kuid 1. on olulisem	Mõlemad, kuid 2. on olulisem	Põhjus 2	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	6,50%	10,70%	36,00%	44,80%	2,00%
Venelane	52,80%	32,70%	10,40%	3,20%	0,90%

KÜSIMUS F4 VÄITEPAAR B					
	Põhjus 1	Mõlemad, kuid 1. on olulisem	Mõlemad, kuid 2. on olulisem	Põhjus 2	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	3,20%	18,80%	39,80%	28,70%	9,50%
Venelane	61,90%	28,80%	6,80%	1,40%	1,10%

KÜSIMUS F1					
	Kindlasti A	Pigem A	Pigem B	Kindlasti B	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	29,50%	27,90%	27,50%	7,10%	7,90%
Venelane	2,70%	3,90%	30,40%	62,60%	0,50%

KÜSIMUS F5A					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	8,50%	28,70%	35,20%	24,60%	3,00%
Venelane	60,30%	35,10%	3,20%	0,20%	1,10%

KÜSIMUS F5B					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	5,10%	23,00%	37,40%	33,30%	1,20%
Venelane	56,00%	38,10%	4,10%	1,40%	0,50%

KÜSIMUS F5C					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	22,40%	46,50%	20,60%	5,30%	5,10%
Venelane	1,10%	5,70%	50,80%	39,20%	3,20%

KÜSIMUS F5D					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	69,70%	27,10%	1,60%	1,00%	0,60%
Venelane	21,30%	48,10%	24,50%	4,30%	1,80%

KÜSIMUS A4-A					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	41,20%	43,60%	12,50%	2,00%	0,80%
Venelane	10,20%	20,60%	47,60%	19,70%	1,80%

KÜSIMUS A4-B					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	47,90%	38,80%	10,10%	1,80%	1,40%
Venelane	3,20%	10,00%	48,10%	37,40%	1,40%

KÜSIMUS A1					
	Kindlasti A	Pigem A	Pigem B	Kindlasti B	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	50,90%	30,50%	11,50%	3,40%	3,80%
Venelane	6,80%	11,30%	35,60%	45,80%	0,50%

KÜSIMUS F2					
	Väga terav	Pigem terav	Pigem ei ole terav	Ei ole üldse terav	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	3,80%	26,70%	50,70%	14,10%	4,80%
Venelane	41,70%	47,80%	8,40%	1,10%	0,90%

KÜSIMUS F3					
	Väga häirib	Pigem häirib	Pigem ei häiri	Üldse ei häiri	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	2,40%	14,30%	43,00%	37,40%	3,00%
Venelane	40,40%	48,30%	8,40%	2,70%	0,20%

KÜSIMUS F4 VÄITEPAAR A					
	Põhjus 1	Mõlemad, kuid 1. on olulisem	Mõlemad, kuid 2. on olulisem	Põhjus 2	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	6,50%	10,70%	36,00%	44,80%	2,00%
Venelane	52,80%	32,70%	10,40%	3,20%	0,90%

KÜSIMUS F4 VÄITEPAAR B					
	Põhjus 1	Mõlemad, kuid 1. on olulisem	Mõlemad, kuid 2. on olulisem	Põhjus 2	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	3,20%	18,80%	39,80%	28,70%	9,50%
Venelane	61,90%	28,80%	6,80%	1,40%	1,10%

KÜSIMUS F1					
	Kindlasti A	Pigem A	Pigem B	Kindlasti B	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	29,50%	27,90%	27,50%	7,10%	7,90%
Venelane	2,70%	3,90%	30,40%	62,60%	0,50%

KÜSIMUS F5A					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	8,50%	28,70%	35,20%	24,60%	3,00%
Venelane	60,30%	35,10%	3,20%	0,20%	1,10%

KÜSIMUS F5B					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	5,10%	23,00%	37,40%	33,30%	1,20%
Venelane	56,00%	38,10%	4,10%	1,40%	0,50%

KÜSIMUS F5C					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	22,40%	46,50%	20,60%	5,30%	5,10%
Venelane	1,10%	5,70%	50,80%	39,20%	3,20%

KÜSIMUS F5D					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	69,70%	27,10%	1,60%	1,00%	0,60%
Venelane	21,30%	48,10%	24,50%	4,30%	1,80%

KÜSIMUS A4-A					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	41,20%	43,60%	12,50%	2,00%	0,80%
Venelane	10,20%	20,60%	47,60%	19,70%	1,80%
KÜSIMUS A4-B					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	47,90%	38,80%	10,10%	1,80%	1,40%
Venelane	3,20%	10,00%	48,10%	37,40%	1,40%
KÜSIMUS A1					
	Kindlasti A	Pigem A	Pigem B	Kindlasti B	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	50,90%	30,50%	11,50%	3,40%	3,80%
Venelane	6,80%	11,30%	35,60%	45,80%	0,50%

Viiteallikad

- Arce, Eric, Segura, Denise (2015). Stratification in the Labor Market. The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism.
- Bourdieu, Pierre 1984. Distinctions: Social Critique of the Judgment of Taste. Cambridge: Harvard University Press, 466–484.
- Bourdieu, Pierre 2003. Praktilised põhjused: Teoteooriast. Tallinn: Tänapäev.
- Breen, Richard 2005. Foundations of a neo-Weberian class analysis. Lk 31–50 kogumikus Approaches to Class Analysis. Cambridge University Press.
- Centar; Tallinna Ülikool, 2018. Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe loimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus. 1. Osa. Ülevaade uuringust ja tulemuste kokkuvõte. Veebilehel https://www.sm.ee/sites/default/files/1_osa_sis-sejuhatus_ja_suntees_est_uus_logo.pdf (27.11.2019)
- Charles, Maria 2000. “Divisions of Labour. Social Groups and Occupational Allocation”, European Sociological Review 16(1), 27–42.
- Crossman, A. The Sociology of Social Inequality, veebilehel <https://www.thoughtco.com/sociology-of-social-inequality-3026287> (20.03.2019).
- Crul, M., Schneider, J. 2010. Comparative integration context theory: participation and belonging in new diverse European cities. Ethnic and Racial Studies, 33(7), 1249–1268
- Davis, Kingsley, Moore, E. Wilbert (1944). Some Principles of Stratification. American Sociological Review 10(2), 1944 Annual Meeting Papers (Apr.1945), 242–249
- Emirbayer, M., 1997. Manifesto for a relational sociology. American Journal of Sociology 103(2), 281–317.
- Gane, Nicholas 2005. Max Weber as Social Theorist “Class, Status, Party”. European Journal of Social Theory 8(2), 211–226.
- Gerth, Hans Heinrich; Mills, C. Wright 1946. From Max Weber Essays in Sociology. Oxford University Press.
- Guterbock, Thomas M. 1980. Social Class and Voting Choices in Middletown. Social Forces 58(4), 1044–1056.
- Ivanov, Sergei 2015. Sümbolne võim Eesti etnopolitikas mitte-eestlaste riigivalitsemises esinud näitel. Doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Jenkins, Richard 1992. Pierre Bourdieu. London, Routledge.
- Kaldur, Kristjan, Vetik, Raivo jt 2017. Eesti Ühiskonna Integratsiooni monitooring. Uuringu aruanne. Veebilehel <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/EIM2017.pdf> (17.11.2019)
- Kerbo, Harold 2006. Social stratification. 21st Century Sociology: A Reference Handbook, s 228–236.
- Kerbo, Harold 2011. Modern Theories of Social Stratification. Kogumikus Social Stratification and Inequality: Class conflict in historical, comparative, and global perspective. McGraw-Hill. New York. 8th ed.
- Kirch, Marika 2002. Eesti ja Euroopa identiteet. Lk 87–101 kogumikus Valk, A. (toim.). Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis: kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kruusvall, Jüri, Vetik, Raivo jt 2015. Eesti Ühiskonna Integratsiooni monitooring. Uuringu aruanne. Veebilehel <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1peatykk.pdf> (21.10.2019)

- Kunitsõn, Nikolai, Kiesewetter, Freya 2018. Relatsiooniline lähenemine Eesti tööturu analüüsil. *Acta Politica Estica* 9, 63–82.
- Levine, Donald, N 2006. *Powers of the Mind: The Reinvention of Liberal Learning in America*. Chicago: The University of Chicago.
- Lessard-Phillips, L., Fibbi, R., Wanner, P. 2008. Assessing the labour market position and its determinants for the second generation. Lk 165–224 kogumikus *The European Second Generation Compared. Does the Integration Context Matter?* Amsterdam University Press.
- Lindemann, Kristina 2009. Ethnic inequalities in labour market entry in Estonia. The changing influence of ethnicity and language proficiency on labour market Success. Working Paper No. 125. Mannheim Zentrum für Europäische Sozialforschung.
- Parsons, Talcott 1940. An Analytical Approach to the Theory of Social Stratification. *American Journal of Sociology* 45(6), 841–862.
- Plaan, Kaarin 2013. Tööandjate arusaamad rahvuspõhisest diskrimineerimisest Eesti tööturul. Magistritöö, Tartu Ülikool.
- Pyakurya, Kailash 2008. Weberian model of social stratification – a viewpoint. Agriculture and Forestry University, Chitwan, Nepal.
- Ridgeway, C. (2014). Why Status Matters for Inequality. *American Sociological Review* 79 (1), 1–16
- Rikmann, Erik 2013. Lõimumisvaldkonna sotsiaalsete gruppide uuring. Uuringu lühikokkuvõte ja poliitikasoovitused. Veebilehel https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/ÜTI/RASI/2013_lõimumisvaldkonna%20sotsiaalsete%20gruppide%20uuringu_lühikokkuvõte%20ja%20poliitikasoovitused.pdf (17.11.2019)
- Saar, Ellu; Helemäe, Jelena 2017. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Rahvuslik segregatsioon Eesti tööturul. Veebilehel <https://inimareng.ee/sisseranne-ja-loimumine/rahvuslik-segregatsioon-eesti-tooturul/> (2.04.2019).
- Statistikaamet, www.stat.ee (20.10.2019).
- Tooding, Liina (2015). Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Vetik, Raivo 2014. Rahvusi kujutavad stereotüübid Eesti online meedias aastal 2014. Meedia-monitoringu aruanne. Veebilehel https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/2015_eesti_online_meedia_monitoring_stereotybid.pdf (21.10.2019).
- Vetik, Raivo jt 2015. Eesti Inimarengu aruanne 2014/2015.
- Vöörmann, Rein 2003. Sotsiaalne kihistumine. Veebilehel http://www.estonica.org/et/Eesti_%C3%BClemineturakused/Sotsiaalne_kihistumine/ (26.08.2019).
- Waters, Tony; Waters, Dagmar 2015. Are the terms “socio-economic status” and “class status” a warped form of reasoning for Max Weber? *Palgrave Communications* 2:16002.
- Weber, Max 1944. Class, status, party. (Translated by Gerth HH and Mills CW.) *Politics* 1(9): 271–278.
- Weber, Max 2015/1922. The distribution of power within the Gemeinschaft: Classes, Stände, parties. Lk 37–58 kogumikus *Weber’s Rationalism and Modern Society*. Palgrave Macmillan: New York.
- Wright, Erik Olin 2005. *Foundations of a neo-Marxist class analysis. Approaches to Class Analysis*. Cambridge University Press. Veebilehel: <https://www.academica.org/erik.olin.wright/47>